

Frontsøstrene ble straffet fordi DE ØVET BARMHJERTIGHET

Søstrene Schönfelder i frontsøsteruniformer fra 1943. Fra venstre: Live, Ingjerd, Evy og Bodil.

Et av de mørkeste kapitler i rettsløshet som hersket i Norge etter den annen verdenskrig, er straffefølgelsen av de norske Røde Kors-søstrene som hadde meldt seg frivillig til sykepleie på Østfronten. Selvom Røde Kors under okkupasjonen hadde oppfordret dem til å reise, ble de dømt etterpå. Idag oppføres vi over at de ble idømt opptil tre års fengsel, og i tillegg fikk de ofte inndragning av lønn, eventuell formue og tap av elementære menneskerettigheter. I slut-

ten av 1945 forkastet Høyesterett en anke over en tre års dom fordi «å yte frivillig tjeneste i Røde Kors» var ensbetydende med at «domfete således ytet direkte bistand til den tyske krigsmakt».

Da Sigurd Senje i 1986 (Pax Forlag) tok opp dette skammens kapittel av norsk retts historie i boken «Dømte kvinner», var det ingen av de frontsøstrene han intervjuet som ville fremstå med sine riktige navn.

Ut av anonymiteten

INOs pressetjeneste har derimot møtt frontsøstre som gjerne vil stå frem i full offentlighet og fortelle om uretten. De er forresten ikke bare frontsøstre, men også søstre. I alt var de fire søstre fra gården Gubberud på Modum som under okkupasjonen av idealistiske grunner meldte seg som frontsøstre. Deres etternavn var Schönfelder. Vi treffer Evy og Live i sistnevntes komfortable leilighet i Oslo. (Forts. side 7)

KOMMUNISMENS SAMMENBRUDD

Da jeg som trettenåring meldte meg inn i NS Ungsdomsfylking i 1934, var antikommunisme en viktig grunn. Årsaken til det var den klassehets som kommunister drev i min umiddelbare nærhet. Etter min mening skulle landsmenn samarbeide, ikke klore øynene ut på hverandre. Den nasjonale samling som Nasjonal Samling sto for, var etter min mening uendelig mye riktigere og bedre. Det skremte meg også at kommunismen ville kaste all kristendom overbord, at den sto for et gudsfornektende samfunn.

Den falske likhetstanke

Etterhvert som jeg vokste til, fikk jeg selvfølgelig en dypere innsikt i kommunismens vesen, og det gjorde meg ikke vennligere stemt overfor den. Kjernen i kommunismen er jo at alle mennesker er like, at det bare er forholdene, miljøet som gjør

dem forskjellige. Det var et syn jeg snart fant ut sto i strid med naturens orden. Jeg kunne ikke skjønne annet enn at alle mennesker tvert imot er svært forskjellige, at de alle har sin egenart og sine spesielle evner å bidra med.

Forakten for menneskeliv

Dette kommunismens likhetsbegrep lyder i første øyeblikk besnærende og er hovedgrunnen til at den har vunnet millioner av tilhengere rundt i verden. Men begrepet er i egentligste forstand livsfarlig, for hvis vi alle er like, er vi alle unnværlige. Vi kan når som helst erstattes av et hvilket som helst annet individ. Ut av likhetsteorien kommer kommunismens totale hensynsløshet når det gjelder menneskeliv, og på grunnlag av den har kommunismen kunnet

utrydde titalls millioner for å vinne frem. Hvis man derimot anerkjenner menneskenes forskjellighet, følger av det respekt for ethvert liv, fordi hvert eneste menneskelig vesen er helt enestående og har en oppgave innenfor menneskeheten som ikke kan løses av noen andre.

Den absolutte formynderstat

Av likhetsteorien følger også at et totalt sentraldirigert samfunn er det eneste riktige. Ved å studere et enkelt menneske kan man jo ifølge denne teori finne ut hva alle mennesker ønsker og trenger, hva de vil og har godt av. Følgelig burde det være en enkel sak å sitte på toppen av staten og bestemme hvordan allting skal foregå. Men i virkeligheten gjør jo dette menneskene til slaver. Enkeltmennesket mister herredømmet over alle områder (Forts. side 7)

ØKONOMISK ETIKK

Av Hakon Warendorph

Det er avdekket forhold innen norsk næringsliv og politikk som har svekket utsagnet om at den Vår Herre gir et embede, gir han også forstand. Jeg tenker her på økonomiske forhold. Tvillosomme og ofte uansvarlige forhold er mange og dreier seg om verdier - dessverre ofte tapte - i milliardklassen.

Stikkord er Reksten, Mongstad, banktap, konkurser i private og nedleggelse av offentlige industribedrifter, verft og rederier, innsidehandel, frysegoder, spekulasjoner med andres penger og misbruk av verdier og stillinger i privat og offentlig sektor. En lang og grumsete liste som bør vekke bekymring. Vi befant oss i en god tid og var uvitende om at den ikke var evigvarende. Det var som å lede 4-0 etter første omgang for så å gå av banen med tap etter full tid. Vi spør; hvorfor? Ikke for å få hengt enkelte syndebukker, men for å finne botemidler. Hvem burde visst, hvem skulle varslet og hva er medisinen?

Var det ikke en stor mann som hevdet at krig var for alvorlig til å overlates generaler. Vi er fristet til å hevde at norsk økonomi er for alvorlig til å overlates økonomer. De gode årene tok slutt, de som hadde bragt oss gjennom etterkrigstidens problemer ved hjelp av Marshallhjelp, gjenoppbygging, enorm etterspørsel etter varer og tjenester og internasjonal høykonjunktur. Ja, det var gode tider - og så fikk vi jo olje. Vi tok for oss etter evne. Mange hadde store evner. De spede røster som i ny og ne hevet seg for måtehold, konsolidering og til og med noe så forstokket som sparing, ble levnet liten oppmerksomhet. Det gjaldt å holde forbruket oppe. De som vei skulle vinne, tiet. Gamle dyder var ikke in.

Noe annet ble in. Pengegaloppen. Vår kjære trubadur Vidar Sandbekk, sang om den - som en sjeldenhet. Hovedpersonen var en særting som hadde penger som mening og mål med livet. Vi husker hvordan det endte.

Dessverre skulle pengetelleren bli en prototyp. Sufflert og sekundert av alle mulige finansinstitusjoner - fra aktverdige banker til suspekte pyramide-

byggere - og koreografert av skatte-, bolig- og industriutbyggingsmyndigheter, ble dansen rundt gullkalven formidabel i vide kretser. Og hvem var så sufflørerne, sekundantene og koreografene? Jo, det var våre venner økonomene. Den nye tids allvitere. Politikernes rådgivere, byråkratiets ledere og menigmanns saksbehandlere.

Jeg lå på sykehus for snaut to år siden. På samme rom lå en meget hyggelig og velkvalifisert økonom. Han hadde forlatt et filologisk studium til fordel for økonomien. Nå var han lærer såvel på BI som Universitetet - og konsulent både her og der. Hjerterbesvær var årsaken til oppholdet, med det forhindret ikke at han rettet og vurderte besvarelser fra avlagte prøver. Litt tid ble det allikevel til prat bl.a. om etikk, yrkesetikk. Det var kommet frem mange uheldige forhold - i bank, i rederier, i industri. Betrodde folk på høyt og lavere plan var avslørt som utro, upålitelige, holdningsløve. Jeg spurte om den etiske undervisning ved de høyere utdanningsinstitusjoner for økonomi var for svak, om lærebøkene eller lærerne var for dårlige. Han kunne fortelle at han hadde gått igjennom det aller meste av pensumbøker i faget, men kunne ikke huske noen om yrkesetikk. Var da alt tillatt som ikke var ulovlig? Var det trenden i utdannelsen? Tja!

Dette gir både forklaring og håp. Kanskje har de siste års økonomiske skandaler og tragedier åpnet øynene våre slik at vi nå vil legge betydelig større vekt på etikk, ansvar og helst også kostnadssiden i et regnskap.

En vesentlig del av vårt byråkrati og stadig flere politikere og næringslivsledere rekrutteres blandt bedrifts- og sosialøkonomer. Kanskje kan de bli dyktige, men sikkert må de bli seg sitt ansvar bevisst, og de må lære seg yrkesetikk.

Jeg vil ikke avslutte uten å pointere at samfunnet vårt selv sagt er avhengig av at vi alle skjerper våre holdninger på disse områdene. Det spesielle er at de økonomiske «ekspertene» (tilgi gåseøyne) stadig øker sin innflytelse i styre og stell som angår oss alle.

Udugelighet må ikke kamoufleres

Forlagsdirektør Henrik Groths oppgjør fra 1980 like aktuelt

NS-folk er i årenes løp blitt beskyldt for nær sagt alt mulig det kan settes et negativt fortegn ved. Det gjelder såvel deres handlinger som deres humane egenskaper. Bare en ting savnes. Vi er meget sjelden beskyldt for udugelighet. Nå er det et savn vi kan leve med, men vi undres. Hvorfor er ikke udugelighet med på listen?

Vi skal vokte oss vel for den forhastede slutning at vi er komplett dugelige. Så vel er det nok ikke. Grunnen må være en annen. Vi har en ubehagelig mistanke om at mangel på dugelighet ikke blir lagt så stor vekt på i gamle Mor Norge. Det ville derfor bare være et slag i luften å konfrontere oss med vår mulige utilstrekkelighet på det området. Middelmaßigheten ser ut til å være akseptert blandt høy og lav.

Med bakgrunn i det utdannelsesniva vi har i Norge er det betenkelig at vi tilsynelatende besidder så liten kompetanse på så mange felter som det er avdekket i den senere tid. Vi tror altså at noe kan forklares med at dugelighet er en lite påaktet egenskap her hjemme.

Avdøde forlagsdirektør Henrik Groth hadde 11. juli 1980 en artikkel om fenomenet som var verd bladpengene ut året og litt

til. Indignasjonen hadde fått hans utsøkte penn til å gnistre ekstra.

Med bakgrunn i en dansk bokanmeldelse av en fransk bok om Frankrikes sammenbrudd i 1939, går Groth til felts mot en overhåndtagende kamuflering av udugeligheten. Frsk mannen fastslår at Hitler skarn gjennom den franske arme som i smør på grunn av de franske generalers utrolige udugelighet. Groth vil ikke diskutere det, men synes artikkelen er tankevekkende «fordi det er nesten 50 år siden jeg sist hørte at noen ble beskyldt for å være udugelige eller udyktige. . . Uttalelsen virket som en utidsmessig provokasjon. I våre dager er man ressursfattig, har tilpasningsbesvær, handicaps, sosiale vanskeligheter og psykiske problemer eller man har vært skoletrett og umotivert for boklig lærdom.»

«Erling Bjøl (den danske bokanmelder) satte meg på den forbudte tanke» fortsetter Groth, «at en del av dette skånsomme vokabular var eufemismer for det som i min ungdom bramfritt ble kalt udugelighet. . .»

Groth trekker så frem en rekke eksempler på forhold som skyldes udugelighet. Det er norskbygde fiskebåter til Burma, fjellheiser som faller ned, NSB-

prosjekter etc. Han er innom oljevirkksomheten og utdannelsesnivaet og hevder så:

«Å definere begrepet udugelighet er forøvrig en håpløs oppgave. Det ser ut som om fenomenet er oppløst i sin egen differensiering. Men forfallet i hele vår utdanning kan gjøre det nødvendig å ta det brutale ordet opp og undersøke om det fremdeles inneholder noe som er uunnværlig for samfunnet. . . Vi er verdens rikeste nasjon. Men ingen overgår oss i grettenhet og misnøye. Alle tror at de høye skattene bærer hele skylden. Men det er ikke tilfellet. Ingen har våget å regne ut hvor mange milliarder den sosialt beskyttede og anonyme udyktighet koster. Den finnes idag overalt, og har infiltrert samfunnet.»

Groth presiserer forøvrig at det private næringsliv også er besøkt, men at det er lettere å angripe ondet der. Han avslutter i fin stil: «Men i dag: Hvordan skal vi pågripe den offentlige udugelighet?»

Man kan lese seg til den i uleselige utredninger. Noen av de mest brukbare burde oversettes til norsk.»

Og hvorfor skriver vi om dette ubehagelige forhold akkurat nå når vi går inn i et nytt år?

(Forts. side 6)

Banksjef Bergløff angrep «rettsoppgjøret» i 1945.

Fra INOs pressetjeneste.

19. mai 1945 skrev Dagbladet en redaksjonell artikkel med tittelen *Isfront*. Der krevet avisen at det måtte skapes en isfront mot alle som ikke hadde den eneste rette innstilling som jøssinger og «gode nordmenn» måtte ha. Ingen måtte i følge Dagbladet vise mildhet eller medmenneskelighet overfor anderledes tenkende og taperne. Heller ikke på arbeidsplassene, i lokalmiljøene eller i personlige forhold, måtte man være «svake» eller vise «medlidenhet».

Egentlig er artikkelen en åpen oppfordring til sladder og angiveri overfor alle med en oppfatning som var avvikende i forhold til seierherrenes offisielle. Dessverre er denne artikkelen representativ for et ensrettet massehysteri norsk presse lå under for i 1945 og i årene som fulgte.

Varmfront og silkefront

Men det fantes også modige mennesker som offentlig tok til motmæle selv om deres fremsynte og tolerante syn var unnødvendig i pressen dengang. En av årsakene er at de sjelden fikk spalteplass. En som i alle fall fikk trykt et par artikler, var den fremtredende bankmannen An-

Banksjef Anders Bergløff.

ders Bergløff. Som en av lederne i LOs egen bank, Landsbanken (banksjef fra 1948), og formann i Bankfunksjonærenes Forening, var det vel vanskelig for Dagbladet å hindre ham i å komme til orde. Bergløff kunne heller ikke anklages for sympatier med NS eller tyskerne.

Han advarer mot den «pogromstemning» som er skapt, mot at mennesker i masser blir internert uten lov og dom, at familier mister sitt livsgrunnlag, at dødsdom er innført på tvilsomme premisser, og at «tysker-

(Forts. side 6)

PENGESPILL SOM SAMFUNNSSYKDOM

Av Arnljot Strømme Svendsen, professor ved Norges Handelshøyskole

Vi har et annet sted i avisen antydning sykdoms fenomener i norsk økonomi, og vi har uttrykt håp om bedring.

Professor Arnljot Strømme Svendsen ved Handelshøyskolen har i «Min mening» i *Aftenposten* 9/10 gitt oppskrift på medisinen: «Skal vi få orden på landet og få det trivelig, må det gjenskapes en kultur av holdninger, vaner og moral når det gjelder omgangen med penger og menneskelige verdier.»

Er det mulig å gjøre medisinen så smakelig at vi frivillig svelger eller må det til en «spoonfull of sugar»? Vi tillater oss å servere den uten sukker i forvisning om at den går ned, og i den største respekt for ordinarius.

Pengespill er ikke lenger bare lek og spill, men en samfunns sykdom. Lotteri og basar var en gang en blanding av veldedighet og spill. Så lot Staten seg friste først ved pengelotteri. Det ga mersmak. Så kom fotballtipping, hestespill, lotto, måltips m.m.

Det var den moderne velferdsstatens aktive innspill i menigmanns hverdag for å skape spenning og samtidig motvirke egne anstrengelser for å skape inntektslikhet og utjevning. Harsardspill og lidenskap for lettjente formuegevinster der vinneren pleies som i skatteparadis, oppmuntres og premieres av velferdsstaten. Sosialdemokratiets *austerity policy* er med ett endevendt til fortidens satire: *Private vices - public benefits* (private laster - folkets fordel).

Børslivet er blitt aktivisert og blitt et nytt spenningsmoment i nasjonens liv. Her er mulighe-

tene for gigantgevinster tilstede, fortrinnsvis for dem som kan spille med stor innsats, eller som kan sikre seg innsidenviden. Også her er parolen *privat lidenskap og spillerpassjon - næringslivets og Statens fordel*.

Spill

Pengespillet går videre. I gamle dager nøyte man seg med Monopol-spillet, hvor man lekende kunne kjøpe og selge eiendommer, storbedrifter og selskaper - uten konsekvenser. I dag er «asset play» blitt videnskap, opplæringsfag og en krevende profesjon. Takeover bids for selv de aller største selskaper kan komme når som helst og fra de mest uvante hold. Alt og alle er på oppsigelse forsåvidt som ingen kan vite hvem som sitter som eiere og makthavere i direksjonssalongen imorgen. Spillet om penger og formueflytting gjelder også valuta. Banker har tjent veldige formuer på valuta-

handel - og har tapt like meget eller mer. Industriforetagender og shipping gjør det samme. Også dette utvikler seg til en kombinasjon av videnskap og kunst, dvs. pengekunst.

Mens pengespill blant menigmann og næringslivstoppene florerer som aldri før i landet, ligger investeringer i realkapital og produksjonsprosjekter lavere enn noen sinne. Man bygger sørgelig lite av ny produksjonskapasitet i Norge, men man setter børsrekord i verden for aksjekursoppgang. Dette er et krisefenomen kanskje enda mer alvorlig enn arbeidsledigheten, fordi det er et nødsignal - et SOS - for fremtiden. Ikke bare det. Det varslor om en skjebnesvanger mentalitetsendring.

Rust på folkesjelen ville dikteren si. Forfall i økonomisk kultur og oppløsningstendenser i samfunns holdninger vil jeg kalle det.

Blindhet

Det ekstra tragiske i dette er at så få har fått øynene opp for tilstandens skrøpeligheit. Når ikke bare keiseren, men alt hans folk går uten klær, kan man ikke vente at noen som slår alarm blir tatt notis av. Hva verre er, noen av dem som har en viss følelse av at *Something is rotten in the state of Norway* - «store» næringsledere - leder selv an i insidetransaksjoner og millionvarp med egne selskapsaksjer, og hevder i tillegg at «lederlønningene bør fordobles».

Sjelden har man kunnet se demonstrert så klart at en hel gruppe mennesker er blitt *slått med blindhet*.

Sterk heving av lønninger, godtgjørelse og gevinstmuligheter er blitt det populære løsenet på alle problemer og vanskeligheter. Da springer angivelig kløkt, kvalitet og tiltak automatisk frem. Predikerens sarkastiske

ord, *alt fæes for penger*, stases i vår tid opp til sannhet og ideal! Gjemt og glemt er Paulus' advarsel: Pengekjærhet er en rot til alt ondt. I virkeligheten er mesteparten av det som nå skjer en gjentakelse av gammel dårskap som man burde vite alt for vel fører galt av sted. Men det må erkjennes og fastslås på ny og på ny. Det forutsetter kunnskaper og perspektiver utenfor snever money-making, sans for verdier over vellevnet prestisje, sinn for skaperlyst og for idealer.

Skal vi få orden på landet og få det trivelig, må det gjenskapes en kultur av holdninger, vaner og moral når det gjelder omgangen med penger og menneskelige verdier.

Næringskultur og pengekultur må skapes i og av en selv. Men næringslivets organisasjoner og andre kunne kanskje hjelpe til?

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansvar. redaktør: AAGE-H. BERG
Redaksjonssekretær: HAKON WARENDORPH
Forretningsfører: HARALD K. SCHAANNING

Postadresse: Boks 924 Sentrum, 0104 Oslo 1.
Kontortider: Enerhaugsplassen 4, Oslo;
mandag, tirsdag, onsdag og torsdag kl. 11—15. Onsdag også 18—20.
Telefon: (02) 19 06 71 — (Telefonsvarer).
Redaktørene treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 130,- (i omslag kr. 150,-), Uttandet + kr. 10,-.
Giro: Post 5 16 45 04. Bank 6063 05 01248
Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 1,- + m.v.a. pr. spaltem.m. Minstepris kr. 50,-.
Utgiver: A/S HISTORISK FORLAG.

Nytt år med nye tider?

Vi har gått inn i et nytt decennium. Det kunne være fristende å lage revy over det som ligger bak. Vi skal avstå. Slike oversikter er å finne så mange steder - sikkert bedre enn vi kunne lage dem. Året 1989 har vært så begivenhetsrikt at et par ting kan være tilstrekkelig.

Et forhold som i særlig grad har vært oppmuntrende, er at avdekkingen av kommunismen nå burde være fullstendig og nådeløst avslørende. Enhver som har sine sanser i behold og har tilgang til nasjonale og internasjonale media, må kunne se og kunne ta stilling.

Kommunismens brutalitet og udugelighet er fastslått. Millioner av mennesker over hele det sovjetkontrollerte Europa er sannhetsvitner. Vi har sett en manifestasjon av menneskets intellektuelle kvaliteter. De er tilsynelatende utryddelige og uovervinnelige selv av det mest hensynsløse, inhumane system vår sivilisasjon har opplevd. Vi lyser ingen fred - annen enn dødens og glemselens -over de mørke minner.

Sak nummer to som i høy grad angår dem som ikke delte flertallets oppfatning før og under siste krig, er den litteratur om dette som i år har kastet både stener og lys ned i vår lille aneddam.

Meget er hvirvlet opp fra bunnen og meget har ikke særlig godt tålt de klare strålebunter. De som har vilje til å se, skulle nå i alle fall kunne komme oss i møte når vi hevder at tingenes tilstand og hendelsenes gang kunne sees og tolkes slik vi gjorde, uten at politisk blindhet, menneskelig ufølsomhet og kriminelle hensikter var årsak. Vi tror ikke at mange, hvis noen, NS-folk ønsker dom og død over tidligere motstandere. Vi forstår bare ikke at seierens frukter var så lite søte at krigens sukker-surrogater; hevn og skadefryd, måtte tas i bruk for å gi den fulle nytelse. Død og varig fordømmelse skulle ikke behøves som evig glassur på historien.

Det siste vi skal ta med gjelder oss alle uansett side. Dessverre intet oppløttende forhold. Det er den økende holdningsløshet blandt betrodde mennesker på alle nivåer. Det avdekkes stadig «eklere» ting på alle plan i offentlig og privat styre og stell. Vi har brukt en del plass i dette nummeret for egne og andres synspunkter om dette. Vi er glade over å dele standpunkter med de dyktige, de beste. Det er betryggende. En god vei for landet vårt er den som fører ut av og vekk fra uhumskhetene. La oss dele et håp, en henstilling, et løfte:

Finn stien og rydd den. Da blir den kanskje en allfarvei. Det får stå som et paradoksalt nyttårsønske foran et vanskelig år: La den trange stien også bli trygg allfarvei.

Arbeiderveteranen HÅKON MEYER ER DØD

Fra INOs pressetjeneste

Arbeider-veteranen Håkon Meyer døde nylig i Sverige i en alder av 93 år. Da krigen kom til Norge i 1940, hadde han lenge vært en kjent skikkelse innen den norske arbeiderbevegelse. Både som forfatter, foredragsholder og dreven polemiker var Meyer blitt kjent langt utenfor arbeiderbevegelsen. Særlig var hans arbeide for at kulturelle aktiviteter og interesser skulle få en bedre plass i arbeiderbevegelsen, omfattende.

Han mente at vi på folkerettens grunn var forpliktet til å samarbeide med okkupasjonsmakten for å trygge folkets levekår og velferd. Denne samarbeidsholdningen ble han internert for i 1945, og senere dømt til ti års tvangsarbeide for av Eidsivating lagmannsrett under lagmann Erik Solem.

Et annet syn

Med boken «Et annet syn» som Håkon Meyer utga på Dreyers Forlag allerede i 1952, var Meyer en av de få og aller første som fikk anledning å framlegge et annet syn på okkupasjonstiden enn det som var seierherrenes offisielle. Selvom pressen i stor grad unngikk boken i taushet, ble den lest av mange. Det var en utbredt opp-

fatning at som fagforeningsleder for flere forbund, hadde Meyer under okkupasjonsen gjort en stor innsats for å holde Landsorganisasjonen intakt. Lagmannsretten fastslo at han aldri hadde drevet nazistisk propaganda, skadet noen eller forfulgt mennesker som tenkte annerledes. Under unntakstilstanden i 1941 ble han endog arrestert av tyskerne.

At han ble idømt lang fengselsstraff i 1945, kan ikke tolkes som annet enn utslag av den massepsykose som hersket.

Meyer var et meget politisk engasjert menneske, men hverken hans gamle parti, Arbeiderpartiet, eller kommunistene, hverken NS eller tyskerne, betraktet ham som deres mann.

Arbeiderbevegelsens historie

Av de bøker han ellers utga, må nevnes «Den politiske arbeiderbevegelse i Norge» som kom i mellomkrigstiden og samlingen «Bak Moskva-prosessene» som var et flammende angrep på disse sovjetiske justismord.

Straffen rammet de pårørende

I boken «Et annet syn» gir Meyer en grell skildring av retts-

tilstanden i landet og forholdene for de straffedømte og deres pårørende. Verst var det at fangene ikke fikk komme i kontakt med sine nærmeste som ofte led nød:

«Fangen hadde hus, mat og bing, - de nærmeste manglet ofte alt. Ikke å kunne komme i kontakt med dem, ikke bistå dem på noe vis, ikke engang med et godt ord, det hvilte på mange som en uforholdsmessig tung byrde. Det forbitret deres sinn på det voldsomste og de kunne ikke finne et annet ord enn ondskap, for å forklare forholdet».

Taperne skulle ruineres

Med logiske argumenter viser Meyer at de provisoriske anordningene som seierherrende etter forgodtbefinnende dømte etter, ikke bare var grunnlovsstridige, men utslag av en lovløs, aggressiv hevnfølelse.

De dømte skulle ikke bare rammes av dommen og tapet av økonomiske muligheter til å forsørge seg og sine på en anstendig måte, men de skulle i tillegg hånes og fordømmes på moralsk grunnlag.

Meyer valgte som flere andre, politisk dømte å slå seg ned i Sverige.

ANTINASJONAL PROPAGANDA

NRK-fjernsynet sendte 8. desember et program under den nøytrale tittel «Fjernsynsmuseet». Det viste seg å være et antinasjonalt propagandaprogram. Man gikk hardt inn for å vise at det egentlig ikke finnes noe som er norsk. Og hvorfor ville man frem til en slik konklusjon? Jo, man ønsket å slå fast at innvandringsbølgen ikke betyr noen som helst fare, for det finnes ingen norskdom som kan ødelegges ved at fremmede

kulturer invaderer landet.

Ethvert noenlunde orientert menneske vet selvfølgelig at våre folkeviser, eventyr, danser, drakter, musikk, byggeskikker osv. er influert av strømninger utenfra. Det store ved det hele er imidlertid at våre folk har klart å omforme disse impulser og kombinere dem med det opprinnelige norske slik at det svarer til våre kulturelle behov. Det dreier seg om *fordøyde* impulser, ikke om etteraping, og en-

hver ekte nordmann føler at dette er noe som er eget for oss, at det er noe som er *vårt*. Vi ønsker ikke at det skal gå tapt - f.eks. ved fremmedkulturell masseinnvandring.

Men propagandistene i NRK kvier seg ikke for å «skite i eget reir» om det bare tjener deres formål. Det er en stor skam at slike folk behersker *Norsk* Rikskringkasting.

Erfaringer med politiavhør

I en bok som er utgitt i anledning Alf Nordhus' 70-årsdag, har Morgenbladets tidligere redaktør, Chr. Christensen (CC), skrevet en artikkel om politiets forhørsrapporter. Etter at han skrev boken «Det hemmelige Norge» ble han anmeldt for brudd på den militære taushetsplikt og i den anledning innkalt til forhør hos politiet. Disse forhør ble holdt i en ganske vennlig

tone, så det er ikke det han klaget over. Derimot hevder han - illustrert med eksempler - at politirapporter sjelden gir et korrekt bilde av forhøret. Det skyldes to ting: 1) rapportens kortfatteteth og 2) politifolkenes manglende evne til å formulere.

CC sto altså overfor vennligsinnete forhørere som ikke var spesielt interessert i å svarte

ham, og likevel er han misfornøyd med resultatet. Kan han da forestille seg hvordan det var å være utsatt for sterkt fiendsinnede forhørere som bevisst gikk inn for å tolke alt i verste mening? Det var *vår* situasjon i 1945 og de nærmeste årene deretter. Kunne det være en idé for CC å forske i hvilke skader *det* har påført titusener av nordmenn?

ORDEN - RETTFERD - FRED

INO ønsker med dette velkjente og krevende motto alle medlemmer og forøvrig en hjemsøkt menneskehet

et godt nytt år!

Med dette nr. følger girokort til innbetaling av medlemskontingent for 1990 - stor kr. 150,-.

— HVA OM VI PRØVDE Å FÅ MED EN TIL! —

Stakkars Hitler!

I et kåseri i «Ukeslutt» 24.6.-89 hevdet Ivar Eskeland at stor-slakteren fra Indo-Kina fra noen år tilbake Pol Pot, nå innehar annenplassen på lista over «folkemordere», men god avstand til kamerat Stalin på en solid førsteplass.

Uten at det ble sagt direkte, fikk en inntrykk av at kåsøren mente Mao og hans etterfølgere i Kina lå på en god tredje-plass.

Hva så med Hitler? Etter å ha innehatt en ubestridelig førsteplass i snart et halvt hundre år, er han plutselig falt ned på, i beste fall, fjerdeplass på lista over tidenes «folkemordere».

Risikerer han ytterligere de-gradering?

Arne Gausdal

Forskjell på folk

I en anmeldelse av Egil Ula-teigs bok om storsabotøren og sovjetspioner Asbjørn Sunde gjengir Lars Hellberg (Aften-posten 2/11-89) hele to ganger kommunistredaktøren Arne Jørgensens ord om at Sunde «handlet i overensstemmelse med sin samvittighet».

Når vil vi kunne lese i Aften-posten at de tusener av frontkjempere og forsåvidt alle NS-folk også gjorde akkurat det, at de handlet etter det deres samvittighet tilsa?

STREIFLYS PÅ NS-STYRET UNDER KRIGEN

Av **Politiinspektør for Pris- og Rasjoneringspolitiet på Vestlandet, R. A. Nielsen**

III. Geitosten som forsvant.

Røldal var og er geitostdistriktet par excellence.

Den lille kommunen ligger på veien fra Odda i Hardanger til Haukelisetet i Telemark. De første årene under krigen så vi ikke noe til geitosten. Grunnen kunne ikke være at geitene stoppet å gi melk; heller ikke hadde tyskerne skylden - geitosten interesserte dem ikke. På den annen side var det en offentlig hemmelighet at norske «turister» finkjemmet geitostdistriktene, kjøpte opp produksjonen til overpris og omsatte den til rikfolk på svartebørsen.

I henhold til rasjoneringslovgivningen skulle Forsyningsnemnda føre kontroll med produksjonen og omsetningen av geitost - som av andre landbruksartikler. Nemnda førte register over produsentene med antall geiter hver enkelt eide. På grunnlag av en beregnet minsteproduksjon pr. geit skulle det være enkelt å konkludere hvor meget geitost burde leveres til Forsyningsnemnda. Men praktisk talt intet kom på markedet av den gode grunn at nemnda besto av bygdefolk og til dels av dem som selv hadde økonomisk interesse i svartehandelen.

Noen vil kanskje si at geitost er en luskusvare og at det derfor spilte mindre rolle om den kom på avveie. Men da glemmer man at på dette tidspunkt - i 1943 - var det full sysselsetting i

landet og at det hadde funnet sted en sosial utjevning som gjorde at de tidligere dårligst stillede lag av befolkningen fikk penger mellom hendene og økonomisk evne til å kjøpe det som var å få. Geitosten ville bli et verdifullt tilskudd til det magre kostholdet for menigmann - hvis den kunne bringes på markedet til lovlig pris.

Så jeg tok for meg kartet over Røldal og la en slagplan.

Alle prispoltiets biler ble mobilisert og med en styrke på 30 mann satte vi kursen for Hardanger. Idag lyder det enkelt, men dengang kjørte også prispoltiets biler med trekull - eller karbidgeneratorer. Bare for små kjøretøyer fikk vi tildelt noe bensol utvunnet av kull på gassverket. På den lange strekningen til Odda, opp og ned alle kneikene, snek denne karavanen seg frem med tallrike stopp for å fyre på trekull eller vaske ut karbiden ved veikanten, men vi kom da frem til slutt.

Politiert gikk systematisk til verks; hver eneste seter i Røldal ble besøkt, geitene talt opp og lagrene av ost kontrollert. Som ventet var mesteparten av geitene overhodet ikke registrert i Forsyningsnemndas register, praktisk talt ingen ost levert på lovlig vis og store lagre av ikke

oppgitt geitost forefantas på alle setrene.

Vår oppgave besto først og fremst i å få varen på markedet, ikke å straffe synderne, så produsentene slapp med en advarsel mot at de gikk med på - med øyeblikkelig virkning og til offisiell pris, - å levere alle lagrene til Forsyningsnemnda. Slik gikk lastebil etter lastebil nedover til bygden, lastet til toppen med førsteklasses geitost. Vi regnet ut at iallfall 200.000 husstander ville få en rasjon av geitost som resultat av denne aksjonen. Nå da geitebestanden var talt opp og omfanget av leveringsplikten fastlagt for hver enkelt produsent ville svarthandelen for årene fremover bli redusert til et minimum.

Tilbakeblikk

På denne måten utførte Prispolitiet sin utakkeplige men sosialt betydningsfulle oppgave under krigen. Når vi i dag leser beretningen fra andre okkuperte land, som f.eks. Sofia Lorens beskrivelse av barneårene i det besatte Italia, med all elendigheten for dem som levde på skyggesiden og ikke hadde økonomiske ressurser til å skaffe seg mat på svartebørsen, kan man ikke unngå å trekke sammenlikningen til de ordnede forholdene under NS-styret i Norge. Men la

det være sagt at dette nasjonale og sosiale synet på Prispoltiets oppgave ble delt av kolleger og underordnede, uten hensyn til politisk oppfatning. Her som ellers fantes mange innbitte motstandere av NS i rekkene, men ikke i et eneste tilfelle kan jeg beklage meg over illojal opptreden fordi jeg var medlem av partiet. Tvertimot er det min overbevisning at alle mine medarbeidere fra denne tiden innså nødvendigheten av å ha NS-folk i ledelsen når det gjaldt forsyningspolitikken og kontrollen med kriselovgivningen. Resultatet er ihvertfall synlig for alle: Til tross for at vi gikk inn i krigen som et fattigmannsland, uten nevneverdige lagre av matvarer og uten mulighet for selvforsyning, avsluttet vi krigen med solid privat og offentlig økonomi. Grunnlaget var lagt for det velstands-Norge som senere generasjoner nå nyter godt av.

Skaff en ny abonnent

MÅNEDENS PERNILLE:

Gullet og jeg har dannet vårt eget lille utklippingsbyrå. Hun leser to aviser, jeg leser to andre, og så klipper vi ut stoff som vi antar vil interessere den andre. Det er utrolig hvor effektivt dette samarbeide er, og hvor mye tid vi sparer på det. Nyhetene er jo nesten de samme i alle avisene. Det er lederne og artiklene, for ikke å forglemme «menigmanns mening», som vi får gått grundigere igjennom.

Idag var det Gullet tur til å lage middag. Vi deler nu også denne oppgaven efter at hun har funnet ut at hun blir kvalm av omgivelsene og maten på «Fredrikke», spisestedet på Blindern.

Gullet har kommet hjem før meg idag, så jeg fant henne i kjøkkenet, ivrig opptatt med å steke sin livrett, pannekaker, da jeg kom hjem. Stekeosen henger under taket, men jeg vet at det er fornuftigst ikke å si noe, og at hun lufter ut etterpå.

Jeg har knapt kommet innenfor døren før hun griper ordet:

«Husker du en samtale vi hadde noen dager før valget? Jeg hadde bestemt meg for ikke å stemme, men du påvirket meg til å gjøre det.»

«Ja», svarer jeg, «jeg husker at vi snakket sammen om det å stemme eller la det være. Men jeg husker jo ikke hvert ord.»

«Ingen bebreidelse fra min side», sier Gullet, «jeg angrer ikke på min stemmegivning. Men jeg antar at det er mange andre som gjør det. Vet du forresten forskjellen på dem som regjerte og dem som regjerer nu?»

Jeg skjønner at Gullet har noe på hjertet og at hun er i fleipehumør, så jeg svarer: «Det er nye navn på statsrådene. Det er ikke mer Grodag hver dag.»

Gullet avbryter meg før jeg får sagt noe åndfullt: «Jo, i stedet for stekte poteter har vi fått pommes frites, eller om du vil, jordepler har erstattet poteter.»

«Er det eget fabrikkat?» spør jeg.

Hun flirer: «Det var noe som falt meg inn på hjemveien. Dessuten kom jeg til å tenke på hva tyskerne vil komme til å kalle vår søte Sysse når han drar på besøk til dem. Det gjør han sikkert, det er bevilget fem millioner mer til reisevirksomhet. Jo, de vil betegne ham som «der Süssse aus Norwegen».

Det er min tur til å le: «Jeg vet jo du er gla i ham.»

«Og om jeg er,» sier hun. «han er å sammenligne med en av de oppgavene Ivar Dyrhaug presenterte i spørreleken for byråkrater i fjernsynet, skapninger sammensatt av deler fra tre dyr. Her er det riktignok snakk om litt av hvert fra tre mennesker, men skapningen blir ikke mindre forunderlig av den grunn.»

«Du er ikke sann», bemerket jeg.

«Jo, det er nettopp det jeg er, sier hun. «Hvilke kameleonkunstner utfører man ikke for å komme på veggen i glass og

ramme sammen med de andre som har styrt land og rike i forgangne tider.»

«Hør nå her», sier jeg, «alt det du har sagt hitinntil er innledningen til noe du har funnet i dine aviser idag.»

«Helt riktig gjettet». Gullet legger en ferdig pannekake opp på stabelen og øser ny røre i pannen før hun fortsetter: «Anne Enger Lahnstein, som du betegner som SP's svar på SV's parlamentariske leder Kjellbjørg Lunde er deg jo et begrep.»

«Jeg er spent på det som kommer nu», innskyter jeg.

Gullet fortsetter: «Lahnsteins store hjertesak under valgkampen var jo den å redde Revmatismesykehuset i Oslo fra nedleggelse. VG har idag et intervju med henne som er skrevet i temmelig ironiske vendinger. Avisen trekker frem noen av hennes uttalelser da det gjaldt å bli gjenvalgt - og bare et utjevningsmandat reddet jo henne -. Her er noen av dem.»

Hun forlater stekepannen og henter et utklipp som ligger på kjøkkenbordet. Hør her: «Det finnes ingen fornuftig grunn til å legge ned Revmatismesykehuset», «stortingsflertallet er på ville veier», «håper de andre tar til vettet» var noen av hennes slagord. Så stemmer hun for nedleggelse av sykehuset nå som saken kommer opp i Stortinget. Partipisken kalles det visst. Tenk å stemme mot sin egen mening, kunne du tenke deg det, jeg kunne det ikke.»

«Nei», sier jeg, «det kunne jeg ikke, men ingen skulle kunne få meg inn på Stortinget heller.»

«Er det noe rart at jeg har fått politikere i vrangstrupen, og at jeg mener at bare velgerstreik, at publikum, som det nå heter, avholdt seg fra å stemme. Kanskje det kunne fortelle dem at man er luta lei av det de driver med.»

«Ta initiativ», sier jeg. «Jeg stiller gjerne som din sekretær». Pernille

Samtale med kokka.

(Forts. fra s. 6)

Skal plages

Hvor uhyggelig tonen var, ser vi av et truselbrev en hjemme-frontmann sendte til Scharffenberg, tatt med i «Etter 7. mai». Som vanlig er det unge kvinner som får unngjelde. Vi får høre at en av Hjemmefrontens viktigste oppgaver var å ta knekken på «tyskerhorer»: «Når en tysker-tøs henvender seg til Dem og De forsvarer henne, da er De likesilt med landssvikere. Tysker-tøsen på Høybråten som de forsvarte igår er et råttent tiltak av en som vil gå som jøssing... Å ta håret av en tyskerhore er for mild straff, de skal hates og plaget på alle måter. Jeg har gjort mitt til hevnen og mer hevsn skal jeg og alle gode nordmenn få...»

Frontsøstrene ble . . .

(Forts. fra s. 1)

Evy som lenge har bodd i California, og som er her for å besøke slekt og venner, sier dette om hvorfor hun flyttet til USA:

Forakt for nordmenn

Jeg reiste til Amerika av forakt for Norge og nordmenn. Denne forakten er like sterk i dag som da jeg dro i 1960. Når et helt folk inntar en så hyklersk holdning som nordmennene i etterkrigstiden, kan man bli mentalt forgiftet av å leve i en slik ensrettet atmosfære. Tenk bare på dette: Et par hundre tusen arbeidere hadde helt frivillig tjent gode penger under okkupasjonen på å bygge tyske krigsanlegg, og norsk industri produserte på spreg for den tyske krigsmakt. Men hverken tyskerarbeidere eller industriledere ble dømt etterpå.

Det ble derimot vi frontsøstrene som hadde sårede og syke fra slagmarkene til pleie. Man må minst være «jøssing» for å finne en logikk i dette.

Søstrene Schönfelder forteller også med stor bitterhet om sine foreldre som fikk fengselsstraffer og svære inndragninger etter krigen bare fordi de hadde vært medlemmer av det fullt lovlige parti Nasjonal Samling helt siden starten i 1933. Farens dom ble hevet fra fem til seks år «på grunn av hans høye intelligens!» Foreldrene ble nødt til å forlate slektsgården.

Vi trenger slike

- Skapte det vansker for deg at du hadde vært frontsøster da du søkte om innreise til USA? Vi retter dette spørsmålet til Evy Schönfelder.

- Jeg ble ganske riktig spurt om hvorfor jeg hadde meldt meg til slik tjeneste. Da svarte jeg at jeg ville melde meg frivillig til tjeneste i et hvert land som er villig til å bekjempe kommu-

nismen. Da reiste den amerikanske konsulen seg, rakte meg hånden og utbrøt: Velkommen til United States of America! Vårt land trenger nettopp mennesker med Deres innstilling

Evy Schönfelder forteller at russerne på feltlasarettene ved fronten fikk samme legehjelp og pleie som tyskerne og deres allierte. Da hun i rettsaken fortalte dette, kalte dommeren henne «frekk.»

(INO's pressetjeneste)

Kommunismens . . .

(Forts. fra s. 1)

av sitt liv. Selv de mest private ting blir bestemt for en. Staten vet best hva som er godt for den enkelte. Men sannheten er jo at et dynamisk samfunn lever og utvikler seg som brytningen mellom millioner av menneskers selvstendige avgjørelser. Og det er da også det å kunne bestemme over seg selv og å få bære det størst mulig ansvar for sitt eget liv innenfor et harmonisk samfunns rammesystem som gir mennesket den største lykke.

Total hensynsløshet

Til tross for disse og andre fundamentale svakheter har kommunismen gjennom hele min levetid til min store forferdelse kunnet utbre seg til stadig nye land. Det skyldtes som nevnt den meget besnærende likhetstanke som kastet folk blår i øynene, men i første rekke en total hensynsløshet når det gjelder valg av midler for å oppnå seier. Vold, list og bedrag blir brukt i et omfang som man sjelden finner maken til i historien. Mindre hensynsløse motstandere har ingen sjanser. Og når man først hadde vunnet makten i et land, holdt man fast ved den ved hjelp av et like hensynsløst undertrykkelsessystem.

Tilvenning til det totalitære

Jeg må si at én ting særlig har bekymret meg, nemlig dette: Når mennesker i årtier lever i et slikt totalitært system, når stadig nye generasjoner ikke kjenner noen annen livsform enn den fullstendige statsdirigering, blir de da ute av stand til å ta initiativ, til å kreve noe annet og til å bære det ansvar som en friere livsform tilsier?

På dette har jeg selvfølgelig ennå ikke fått noe endelig svar, men det meget oppløftende som kan konstateres, er ihvertfall at evnen til opposisjon på ingen måte er drept. Vi ser nå at millioner reiser seg når den minste anledning byr seg.

Økonomisk sammenbrudd

Dette at anledninger nå byr seg, betyr det at kommunismen er blitt mildere og bedre? Selv-

følgelig er den ikke det. Kommunismen er og forblir et menneskefiendtlig system. Men særlig kommunismens fullstendige økonomiske misère har gjort at mer realistiske ledere har dukket opp. De innser at man sitter på et økonomisk fallittbo, at man ikke engang greier å skaffe sin befolkning nok av de aller viktigste livsfornødenheter. Det hele er rett og slett i ferd med å bryte sammen. Mange av oss har sett det med egne øyne når vi har besøkt østeuropeiske land. Forholdene ligner mest på en krigsøkonomi. I årtier har de kommunistiske ledere lovet at alt skulle bli bedre, men det har de på grunn av selve systemets svakheter ikke kunnet holde. Tvert imot blir alt stadig verre. Derfor innser mange kommunistiske ledere nå at de sitter på en vulkan.

Massens opprør

Katastrofeøkonomien er selvfølgelig en grunn til at massene reiser seg, men selvfølgelig på ingen måte den eneste. Etter lange og mange års undertrykkelse må det være en enorm tilfredsstillelse å kunne rope sin mening ut. Ropet på frihet er øredøvende, og i Ungarn og Polen er friheten allerede blitt utvidet på en lang rekke områder. Det som varmer er bl.a. å se at det polske folk tålmodig aksepterer at de materielle forholdene etter etableringen av Solidaritets-regjeringen heller er blitt verre enn bedre. En slik tålmodighet lover bra, for det vil ta år, mange år, før virkningen av det kommunistiske vanstyre vil fortape seg. Dessuten er de nye ledere stort sett uten erfaring fordi de kommer fra den undertrykte del av folket og aldri før har fått være med å lede og bestemme. De må ha tid til å lære. La oss derfor håpe at tålmodigheten både i Polen og andre land holder lenge nok.

Vi må hjelpe!

Å gjennoppbygge de østeuropeiske land vil så avgjort bli en meget tøff jobb, og østeuropeere må ikke bli alene om den. Det bør være en forpliktelse for oss vesteuropeere å hjelpe til med såvel penger som kunnskap - selvsagt på betingelse av at utviklingen mot frihet får fortsette, og at ingen forsøker å knuse den. Å harmonisere de østeuropeiske land og å hjelpe dem til å oppnå friheten, er også en gjerning som i aller høyeste grad tjener fredens sak.

Ja, vi er så absolutt inne i en utvikling som bare kan glede en gammel, barket antikommunist hjerte. Ærlig talt hadde jeg nesten oppgitt troen på at noe slikt skulle skje i min levetid. Men nå i mitt niogsekstiende år kan jeg altså si: *Tenk at jeg skulle få oppleve kommunismens indre sammenbrudd!*

BOKTJENESTEN

Postboks 924 Sentrum, 0104 Oslo 1. Telefonbest.: (02) 19 06 71

... eks. **QUISLINGS FORSVARSTALE**,
 Nummerert praktutgave ..... kr. 150,-
 ... » **QUISLINGS FORSVARSTALE**. Billigutg. kr. 45,-

Serien «SUPPLEMENT TIL OKKUPASJONSHISTORIEN»:

... eks. Odd Melsom: **På nasjonal uriaspost** ..... kr. 50,-
 ... » Odd Melsom: **NS og fagorganisasjonen** ..... kr. 50,-
 ... » Odd Melsom: **Fra kirke- og kulturkampen** ..... kr. 50,-
 ... » Einar Syvertsen: **Også dette bør være sagt** ..... kr. 50,-
 ... » ALLE 4 BIND: ..... kr. 150,-
 ... » A. I. Bru: **Professor på ville veier** ..... kr. 50,-
 ... » A. I. Bru: **Her er London** ..... kr. 60,-
 ... » Adolf Hoel: **Universitetet under krigen** ..... kr. 25,-
 ... » Walter Fyrst: **Min sti. NS blir til, o.m.a.** ..... kr. 95,-
 ... » Finn Kjelstrup: **Den norske kapitulasjon** ..... kr. 20,-
 ... » Per Lie: **Sannheten om Telavåg-affæren 1942** ..... kr. 15,-
 ... » Sigurd Myting: **Politisk dømt** ..... kr. 35,-
 ... » Kai Normann: **Diktene Laurbærkransen** ..... kr. 20,-
 ... » Arne Tellefsen: **Når forsåret forfaller** ..... kr. 25,-
 ... » Arne Stornes: **Spor i vår nære historie** ..... kr. 115,-
 ... » Trygve Engen: **Jeg er ingen landsviker** ..... kr. 35,-
 ... » H. Franklin Knudsen: **I was Quislings Secretary** ..... kr. 55,-

«OPPGJØRET» BEDØMMES:

... eks. Forbundet: **Gi oss rettsstaten tilbake** ..... kr. 5,-
 ... » Forbundet: **§ 104. Mere lys over rettsoppgjøret** ..... kr. 10,-
 ... » Pastor A. E. Hedem: **Quo vadis Norge** ..... kr. 30,-
 ... » H.r.advokat Albert Wiesener: **ASTRID D.D.D.** ..... kr. 100,-
 ... » Roald A. Nielsen: **Solbris Ohio!** ..... kr. 100,-
 ... » Berner Hansen: **Mannen bak søylen**.
 Prof. Wilhelm Rasmusen ..... kr. 120,-
 ... » Torstein Gunnarson: **Sannheten om Kirsten Flagstad** ..... kr. 150,-
 ... » H.r.advokat Albert Wiesener: **Lys over Jørgensvikoppgjøret** ..... kr. 145,-
 ... » Jørgen Sehested: **Broholmøtet** ..... kr. 75,-
 ... » Ditlev Tamm: **Retsoppgjøret etter besættelsen**.
 2 bind ..... kr. 200,-

NYTTI ÅR:

... eks. Svein Halse: **Mot sammenbruddet** ..... kr. 238,-
 ... » Knut Steenstrup: **Dilemma** ..... kr. 218,-
 ... » Arne Stornes: **Sataniske glør** ..... kr. 115,-

FRONTKJEMPERNE:

... eks. Sigurd Senje: **Glemt soldat** ..... kr. 100,-
 ... » Svein Halse: **Mot sammenbruddet** ..... kr. 230,-
 ... » Harby Foged: **Danske Landsknægte** ..... kr. 60,-
 ... » Schreiber: **Kampf unter dem Nordlicht** ..... kr. 200,-
 ... » Paul Hausser: **Soldaten wie andere auch** ..... kr. 200,-
 ... » Hans Werner Neulen: **Europa und das 3. Reich** ..... kr. 200,-
 ... » Hans Werner Neulen: **An Deutscher Seite**
 Fremragende om norske o.a. frivillige på
 tysk side i Waffen-SS og Wehrmacht ..... kr. 200,-
 ... » R. Schulze-Kossens: **Militärischer Führernachwuchs der Waffen-SS. Die Junkerschulen** ..... kr. 250,-
 ... » **Gebirgsjäger im Bild** ..... kr. 240,-
 ... » **Panzergrenadiere der Panzerdivision**
Wiking im Bild ..... kr. 240,-
 ... » **Europäische Freiwillige im Bild** ..... kr. 280,-
 ... » Munin-Verlag: **Wenn alle Brüder schweigen**.
Grosser Bildband über die Waffen SS ..... kr. 350,-
 ... » **Die lettischen Divisionen d. Waffen SS** ..... kr. 180,-
 ... » **Die deutsche Gebirgstruppe** ..... kr. 200,-
 ... » W. Tieke: **Tragödie um die Treue** ..... kr. 175,-
 ... » Schwager: **Im Herzen die Heimat** ..... kr. 95,-

Legg til kr. 15,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til:
 Postgiro 5 15 46 38. Bankgiro 6063.05.01248 eller ved sjekk, i
 kontanter eller frimerker. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. .... som betales slik: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr.: ..... Sted: .....

ARBEIDSTJENESTE ER SAMFUNNSTJENESTE

Av E. L., Oslo

Arbeidstjenesten, kan den ha noen misjon, kan den fylle et behov i dagens samfunn? Kan dens ideer fenge blant dagens ungdom? I dagspressen sto det nylig å lese at unge nordmenn er seg selv nok. Den materialistiske bølge har slått innover Norge. Mange mener imidlertid at vi stort sett har en fin ungdom, derfor tas arbeidstjenestetanken opp her.

Den første som tok opp tanken om en arbeidstjeneste i Norge var dikteren og nasjonalfilosofen Erling Winsnes. Det er han som har reist ideen om en landsomfattende dugnad i Norge. Han kalte det for «det produktive tjenesteår». Med stilistisk mesterskap slynger han ut tanken i bøkene «Den neste stat» i 1924 og «Veien vi ikke går» i 1926. Disse to verkene ble i sin tid betraktet som Norges evangelium. «Det er en renselsesfest vi trenger, vi må gjenvinne vår nasjonale stolthet.»

«Øyensynlig trenger vi først og fremst en renselsesfest i vår offentlige moral, vår oppfatning av oss selv og vår nasjonale evne.» Det er en nasjonal arbeidstjeneste som trengs.

Erling Winsnes formet den såkalte «Mønsterloven», som lyder slik:

«Fra 1. januar 1936 - ti år fra nu av - kan ingen mann fortsette å være statsfunksjonær eller motta lønning av staten eller avansere i statens tjeneste, som ikke har utført minst ett års produktivt nasjonalarbeide for soldaterlønn, og kan fremlegge attest for iver og dyktighet i tjenesten.»

I 1933 la de to offiserene Bøckmann og Hiorth frem brosjyren: «Vårt Land. Vår plikt». Det var et forslag bestemt av militære og sosiale synspunkter, om å innføre en toårig samfunnstjeneste, påvirkningen fra Winsnes har vært stor.

Høsten 1938 skrev arbeiderpartistortingsmannen Olav Oksvik en artikkel i «Samtiden»: «Tvungen arbeidstjeneste - eller om man heller vil: sivil verneplikt» hvor det bl.a. heter: «Ser man på samfunnsoppgavene som ligger uløst i landet . . . vil det gå menneskealdre før de mest påtrengende oppgaver er løst . . . Man må derfor spørre

seg selv om det ikke skulle gå an også innen demokratiet å mobilisere folkets arbeidskraft etter noen andre linjer enn de hittil praktiserte. Det måtte kunne gå an, så sant landet skal betraktes som et felles hjem og vår demokratiske samfunnsordning som en kostelig skatt, å forlange at ethvert voksent og arbeidsført menneske yter en del av sin arbeidskraft som et bidrag til samfunnets utbygging uten annen lønn enn det som representeres av kost og losji . . .»

Stortingsmann Olav Oksvik anbefalte således i 1938 å innføre arbeidstjeneste for all tjenestedyktig ungdom. Arbeidstjenesten skulle lære ungdommen samfølelse og respekt for alt nyttig arbeide.

Den skulle omfatte verdiskapende arbeide og faglig opplæring, og skulle legges an slik, at den ikke fortrenget ordinær virksomhet.

Nasjonal Samling var det første norske partiet som tok opp tanken om at enhver ungdom skulle gi en del av sin tid for å løse nasjonens store fellesoppgaver.

(Forts. side 6)

Dialog Stornes/Andenæs?

Professor Andenæs, Øraker alle 23, 0381 Oslo 3

Jeg tillater meg å sende Dem en bok av Arne Stornes: «Sataniske glør». I boken stilles det Dem så mange spørsmål, at jeg synes det vil være riktig at De får boken i hende.

Jeg tilstiller også noen aviser vedlagte «innlegg» om de små Arne Stornes stiller dem i boken. En og annen vil vel innta artikkelen, men jeg er jo forbedret på at andre ikke tør - eller vil - av så ymse grunner.

Det er så mange ting i tiden som tyder på at man kan si, uttale seg i andre vendinger - enn for endel år siden. Jfr. hva som nå skjer i øst-europeiske land av oppfatninger om jus og historie. Historien blir jo omskrevet til å komme nærmere sannheten. Det var nok riktig det min onkel, historikeren og utenriksministeren Halvdan Koht sa meg i en helst dagslang samtale 14. april 1957 (foran peisilden med lydbandopptakeren igang) da vi gjennomgikk forløpet til 9. april 1940, krigsutbruddet og forhandlingene på Elverum m.m.m. som omhandlet alle sider ganske uttømmende. Ja, jeg har det

jo på båndet at han klart og tydelig avsverger noen Elverumsfullmakt til regjeringen Nygaardsvold, og at Kongen, Haakon, personlig sa noe NEI til noen tysker på Elverum. «Kongen sa ikkje noko i det heile . . . og Gubben bare græt. Eg måtte beint fram stagga ham . . .» sa Koht.

Den karakteristikk historikeren Koht ga datidens historikere, først og fremst Skodvin, var ikke særlig smigrende for ham/dem. «- Dei berre skriv historier, og det er noko anna enn historie. Dei har ikkje tid til å vente til dei store arkiva vert opna t.d. i London, Paris osv. Ja, her i landet med! Det pla gå 50 år før so skjer . . . sa Koht lakonisk. Vi er vel kommet til denne skillelinjen nå! 1990. Håper De ikke tar meg ille opp. Om ikke alltid enig med Dem har jeg lånt Dem øre. Og til tider, i mitt inderste, gjerne ha oppfattet det De sier (og skriver) som villet sagt på en annen måte.

Jeg vil tro at en slags dialog med Arne Stornes må være me-

get nyttig for både jusen og historien. Det skal, etter det jeg vet, nå om stunder være ganske mange - eller flere da - som «setter søkelyset på krigstidens - og etterkrigstidens praktiserte jus, likesom historieskrivingen slik den er fremkommet. La oss konkretisere søkelysperioden til å omfatte tiden fra 1940-1955. Det er vel hevet over tvil at Einar Gerhardsen & Co gjennomførte en formidabel revolusjon i Norge etter 8. mai 1945, nøyе planlagt i god tid før krigens slutt, bygget på lover, vedtak og ikke minst en Elverumsfullmakt som selveste daværende utenriksminister Koht benekter eksisterer! Som sagt: Jeg har hans ord på båndet!

- «Dette forslaget um ei fullmakt var berre noko Hambro kom drassande med, for å gjøre seg interessant . . . ho va'kje turvande ein gong!» Det også sa Koht i 1957.

Hva han, Koht, mere sa i 1957 får vi vente med . . .

Hilsen R. S. Grude
(Samfunnsliv 1/10-1989)

«FOLK og LAND» — Postboks 924 Sentrum, 0104 Oslo 1.

Tid for åpenhet

I fire tiår og vel så det har de fleste av oss måttet gå rundt og holde kjæft. Vi ble nok som frontkjempere og NS-folk så noenlunde tolerert, men Gud nåde oss om vi åpnet munnen på en måte som kunne antyde at vi var «uforbederlige». Da sto jobber og/eller kunder i fare. Noen bebreider oss at vi tiet, men vi hadde familie å forsørge, først og fremst barn som skulle frem i verden uten å måtte lide for mødrenes og fedrenes «missgjeringer». Så fikk vi heller tåle og tie.

Men nå er tiden en annen. De tusener av frontkjempere og NS-folk som var rundt tyve år den gang, er i ferd med å gå inn i pensjonistenes rekker. Hensynet til levebrødet teller ikke lenger, og barna står forlengst på egne ben. Nå er tiden inne til å la folk få merke at vi fremdeles er til. Vi mener ikke med det at vi alle skal stå opp og holde lange taler, men at vi i vår daglige ferd skal være langt åpnere enn før og la falle ord om hvordan vi opplevde okkupasjonens år, om hva vi gjorde og mente og hvilke hensikter vi hadde. På den måten kan vi alle bidra litt til at folk i sin alminnelighet og særlig de nye generasjoner får et sannere bilde av hva vi sto for.

Kommunistiske stormtropper

De såkalte «spaniakjemperne» som deltok i Den internasjonale brigade i den spanske borgerkrig, har fått sitt minnesmerke i Birkelunden i Oslo, og det er lite å si på det, for det var vel stort sett idealistiske unge menn som satte sitt liv på spill for noe de trodde på. Monumentet ble avduket av Oslo Høyre-ordfører, Albert Nordengen, og begivenheten ble uten kommentarer behørig referert av konservative Aftenposten.

Det blir da vår oppgave å

peke på at Den internasjonale brigade var en kommunistisk stormtropp, og at den «lovlige» regjering disse folkene kjempet for, var et rødt terrorstyre som hadde bragt Spania til randen av kaos lenge før borgerkrigen brøt løs.

Men vi har som sagt ingen innvendinger mot monumentet. Vi etterlyser bare et tilsvarende monument over de tusener av idealistiske unge menn og kvinner som risikerte livet i kampen mot kommunismen.

DEN MUNTRE KROK

Fern der Heimat - og a mor.

Det er mange meninger om hvorfor krigen kom til Norge, men at den kom er det «bred» enighet om.

Det resulterte bl.a. i at Trondhjem ble oversvømmet av meget unge matroskledde medlemmer av den tyske marine. En av torvkonene hadde iaktatt disse fremmedelementer i bybildet vel vitende at det ikke dreide seg om bursdagsbesøk.

Hun vinket en av de rødkinnede ynglinger til seg til nærmere beskuelse, og irritasjon og forundring blandet seg med ækt trønderisk ironi i spørsmålet:

«Veit a, mor di, at du fær slik å krige?»

Itt'no knussel

Det var mange prektige bønder i NS. De var ikke alltid så prangende i det ytre, men de var solide nok både på den ene og den annen måte.

En NS-bonde fra Oppland kom en dag til Oslo med sin datter - det var noen år etter krigen. De gikk til Molstad for å finne en kjole til henne. Hun fant en kjole som hun likte svært godt, men den litt fisefine ekspeditrisen så seg nødsaget til å meddele at det dreiet seg om en modellkjole, og at den var meget dyr. Da vendte bonden seg mot sin datter og sa: «Å pass mange kjoler vil du ha?»

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Kontortid: Mandag, tirsdag, onsdag og torsdag kl. 11—15.

Onsdag også 18—20.

Postadresse: POSTBOKS 924 SENTRUM, 0104 OSLO 1.

Kontoradresse: ENERHAUGSPLASSEN 4, OSLO. TLF.: (02) 19 06 71.